

BAŞÖĞRETMEN ATATÜRK VE HARF DEVRİMİ

Derleyen: Ayşe Uygur*

Ülkemizdeki eğitim, öğretim süreçleri de tarihsel dönemlerden geçerek günümüze kadar gelmiş olup, Atatürk Dönemi'ndeki eğitimi-öğretimi doğru değerlendirmek için yakın tarihimiz olan Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1299-1922) eğitim-öğretim uygulamalarını kısaca gözden geçirmek yararlı olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Eğitim-Öğretim Uygulamaları

Osmanlı Döneminde Arap Alfabesi kullanılmakta ve halkın okuma -yazma oranının oldukça düşük olduğu; Türkiye Cumhuriyeti Dönemi- 28 Ekim 1927' de yapılan nüfus sayımında Ülkede saptanan okuma yazma oranının % 8,61 civarında olduğu; bu oranın erkeklerde %12,99; Kadınlarda ise %3,67 olduğu saptanmış olup bu verilerin TÜİK tarafından günümüzde de kullanıldığı bildirilmiştir (Bursalı, 2019). Bu verilerden Osmanlı'da tüm halkın yararlanabileceği örgün eğitimin yapılamadığı, ancak isteyen kişilerin sınırlı eğitim olanaklarından yararlanabildiği anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devletinde eğitim dinsel ağırlıklı olup, 17. Yüzyıla kadar Mahalle (Sıbyan) Mektepleri (4-7 yaş kız ve erkek çocuklar); Medreseler (erkek çocuklar); Enderun (yöneticilik), Acemi oğlanlar birliği (Enderun'a ve Kapıkulu askerlerine eleman yetiştirme); Yeniçeri Ocağı (askerlik); Tekke ve Zaviyeler (dinsel eğitim); Loncalar (mesleki eğitim); Azınlık okullarında farklı tiplerde sürdürülmüştür (Osmanlı devletinde eğitim sistemi hakkında bilgi, 2018).

Osmanlı'da 19. Yüzyılda Tanzimatla birlikte Batılılaşma hareketleri sonucunda eğitimde de bazı gelişmeler olmuştur, ilk öğretim zorunlu olmuş, bilim ve fen konularını içeren dersler artırılmış, Türkçe ile eğitim verilen okullar, öğretmen okulları, kız rüştiyeleri, Darülfünun açılmış, Meclis-i Maarif-i Umumiye kurulmuş, azınlıklara cemaat olarak okul açma izni tanınmıştır (Güray, Duran, 2020: 511-5). 16 Mart 1848 Yılında Rüştiyelere (ortaokullara) öğretmen yetiştirmek üzere 'Darül Muallimin Rüşdi' adını taşıyan okullar kurulmuş olup, bu tarih 'Öğretmen Okullarının' kuruluş tarihi olarak kabul edilerek kutlanmaktadır (Eğitim İş, 2013).

*Prof. Dr. , E. Öğretim Üyesi – ADD Bilim Kurulu Üyesi

Sultan 2. Abdülhamit Devrinde eğitime önem verilmiş, Tanzimat dönemi uygulamaları geliştirilmiştir. 1876 Kanun-i Esasi ile ilköğretim mecburi hale getirilmiştir. Eğitim alanında önemli gelişmeler kaydedilmiştir (Gülcü, 2018: 107). Osmanlı'nın 19. Yüzyıl döneminde eğitim süreçleri geleneksel ve Batı tarzı eğitim kurumları olarak devam etmiş olup, eğitimde çok başlılık hüküm sürmeye devam etmiştir.

Tanzimat ve Abdülhamit Dönemi Batı Tarzı Eğitim Veren Okullar; Mahalle (sıbyan) mektepleri (Genelde dini eğitim vermekle birlikte, Atatürk'ün okuduğu Şemsi Efendi Mektebi gibi Batı tarzı mektepler de vardı); Rüştîyeler (orta okullar); İdadiler (lise, sultani); Sultani Okulları (İdadi üstünde eğitim kurumları- Yüksek Okul); Darülfünun (Üniversite) (1862); Askeri Rüştîyeler, Askeri İdadiler, Harbiye (1826'dan sonra); Azınlık okulları; Misyoner okulları; Yabancı okullar olarak farklı eğitim programları uyguluyorlardı (Güray, Duran, 2020: 511-5), (Gülcü, 2018: 107) .

Osmanlı Döneminde Dil ve Alfabe

Osmanlı döneminde halk Türkçe konuşuyor, dinsel konularda Arapça, edebiyatta Farsça, dış ülkelerle diplomaside Fransızca, Sarayda ise Osmanlıca denilen Arapça, Farsça karışımı karma bir dil kullanılmaktaydı. Ayrıca Rumlar, Ermeniler gibi azınlıklar da kendi dillerini kullanmakta idiler. 1727 Yılında matbaanın Osmanlı'da kullanılmaya başlaması ve basılan kitapları halkın anlayabilmesi amacıyla Türkçeleşme sürecine girilmiştir. Tanzimat Dönemi ile birlikte Türkçe teşvik edilmiş, Batı tipi askeri ve teknik okullarda Türkçe eğitim dili olmaya başlamıştır. Birinci Meşrutiyet Döneminde çıkarılan 'Kanun-i Esasi 'nin (1876) 18. Maddesinde ' Türkçe Osmanlı'nın resmi dili ' ilan edilmiştir (Özyurt, 2004: 163).

Türkler Orta Asya'dan başlayarak Göktürk, Uygur, Brahmi, Mani, Nasturi, Tibet, Çin ve Moğol alfabelerini kullanmışlar, 8. Yüzyılda Müslümanlığı kabul eden Selçuklu Devleti gibi Türk devletlerinin Arap Alfabetini kullanmaya başladığı görülmüştür. Anadolu Selçuklu Devleti'nin devamında 1299'da kurulan Osmanlı İmparatorluğu da Arap Alfabetini kullanmaya devam etmiştir (Turan, 2018: 381). Fakat Arapça ve Türkçe dillerinin farklı dil gruplarında olması; Arapça'nın Türkçe ses kurallarıyla, ses yapısıyla uyumlu olmaması; dilbilgisi sistemlerinin yazıda uyumlu olmaması; 3 hareke ile 8 sesli harfin karşılanmak zorunda kalınması dolayısıyla bir kelimenin çeşitli şekillerde okunabilmesi; Arapçada sesli harf olmaması ve bitişik yazıldığı için Türkçe kelimelerin doğru okunamaması; bazı yeni kelime ve özel isimlerin okunmasının nerdeyse imkansız olması; özel isimlerin büyük harflerinin diğerlerinden ayırt edilememesi; Arapça ve Farsça

kelimelerin fazlalığı açılardan imla ve alfabe sorunları çıkarması; matbaa basımında da güçlük yaratması gibi sorunları gören Münif Paşa gibi Tanzimat Dönemi Aydınları, Arap Alfabesini geliştirmek veya değiştirmek için 1862 Yılında çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. Arap alfabesindeki bu sorunların, ülkede okuma yazma oranının düşük kalmasına neden olduğunu, oysa Avrupa'da 6-7 yaşındaki çocukların bile kolaylıkla okuma yazmaya başladıklarını bildirmişlerdir (Duran, Tangülü, 2018: 128) (Mert, 2017: 195). Harf tartışmasına daha sonraları diğer Osmanlı aydınları da katılmış ve 1-Arap harflerinin ıslah edilmesini savunan Namık Kemal gibi aydınlar; 2-Arap Harflerinin kullanımı için dini bir zorunluluk olmadığını ve yeni bir yazı sistemine geçilebileceğini savunan İran Büyükelçisi Melkum Han gibi aydınlar tartışmaları sürdürmüşlerdir (Duran, Tangülü, s. 128). Meşrutiyet Döneminde II Abdülhamit 'in de Latin harflerine geçmek için araştırma yaptırdığı, fakat ülkede koşullar uygun olmadığı için uygulamaya geçmediği bildirilmiştir (Ortaylı, 2020).

19. Yüzyılda Osmanlı'da okuryazarlık, dil, eğitim, kültür sorunları gündeme gelmiş ve bu konularda sorun olan dil ve harf konuları aydınlar arasında tartışılmaya başlamış, bu tartışmalar Türkiye Cumhuriyeti Dönemine kadar devam etmiştir (Özyurt, 2004:159-162).

Cumhuriyet Dönemi- Eğitim Alanındaki Devrim Ve Değişiklikler

Mustafa Kemal Atatürk; çocukluğunda Şemsi Efendi Mektebi, arkadan Askeri Rüştiye, Askeri İdadi, İstanbul Harp Okullarında Batı tarzı eğitim almış; ülkenin içinde bulunduğu koşulları doğru gözlemlemiş; gelişmenin, ilerlemenin ancak eğitimle mümkün olacağını bilincinde olarak eğitime çok önem vermiştir. Mazhar Müfit (Kansu)'in anlattığına göre, Mustafa Kemal, Erzurum Kongresi öncesinde 7-8 Temmuz 1919 gecesi "Lâtin harflerinin kabul edileceğine" dair bilgi vermiş ve bu öngörü Mazhar Müfit tarafından not alınmıştır. Buna ek olarak Mustafa Kemal, 1922 yılında kendisini Garp Cephesi'nde ziyaret eden Dr. Adnan Adıvar'a Lâtin harflerinin kabul edilmesinden söz etmiştir (Ulu, 2014: 281).

23 Nisan 1920 de Büyük Millet Meclisi 'nin yeni bir hükümet kurma çalışmaları içerisinde, daha Kurtuluş Savaşı sürecinde, 2 Mayıs 1920 Tarihinde 11 vekaletten biri olarak Muallimler Vekaletini kurdurmuş, 15 Temmuz 1921 de, Sakarya Savaşı sürecinde Ankara'da 180 üye ile Muallimler Kongresini toplamıştır (Sarı, 2013: 171). Mustafa Kemal emperyalist güçlere karşı, mazlum milletlere örnek olan ulusal Kurtuluş Savaşını 9 Eylül 1922'de başarıyla bitirince, İzmir'de Mustafa Kemal'e ' Çok yorulduunuz herhalde, çiftliğinize çekilir dinlenirsiniz'denildiğinde ' Hayır, asıl savaş şimdi başlayacak...Bu savaş,

cahilliğe ve gericiliğe karşı yapılacaktır’ şeklinde yanıt vermiştir. Bu savaş aslında, ortaçağın karanlığından bir türlü çıkmasına fırsat verilmeyen bir toplumun çağdaşlaşması için verilen, uzun zaman alan, ikinci bir kurtuluş savaşıdır (Erdem, 2011/II: 163).

29 Ekim Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda 500 kadar ilkokul, 250 kadar rüşdiye (ortaokul), 22 idadi ve 20 sultanî, 1 adet de üniversite bulunmaktaydı. Ağırlıklı olarak dine dayalı okullar varlığını sürdürmekteydi (Erdem, 2011/II: 164). 1921 Yılında 2627 Erkek Öğretmen, 689 Kadın Öğretmen mevcuttu, bunlardan sadece 1207’si Darülmualimin mezunu idi (Sarı, 2013: 180).

Geri kalmışlıkla savaşmanın, uygarlık yolunda kalkınmanın ancak eğitimle mümkün olabileceğini biliyordu. Atatürk ‘Öğretmen’ olup halkını eğitmek istediğini bildirmiştir. Atatürk’ün hedefi soran, sorgulayan, bilimsel, laik, çağdaş, yurtsever vatandaşlar yetiştirmek, Cumhuriyeti bu vatandaşlara teslim etmektir. Bu nedenle en zor koşullarda en zor eğitim devrimlerini başarıyla gerçekleştirmiştir, vatandaşların eğitiminin nitelik ve nicelik yönünden gelişmesini birinci hedef olarak görmüştür. Eğitim alanında yapılan ilk Devrim, Cumhuriyet kurulduktan 4 ay sonra, 3 Mart 1924 tarihinde gerçekleştirilen ‘ Üç Büyük Devrim Yasasının Kabulü’ içindeki ‘Öğretim Birliği Yasası’dır ve onu Harf devrimine kadar diğer devrimler izlemiştir ve bu devrimler Harf Devrimine zemin teşkil eden devrimlerdir:

- 1- Öğretim Birliği Yasası - 3 Mart 1924
 - 2- Medreselerin Kapatılması - 11.11.1924
 - 3- Tekke, Zaviyelerin Kapatılması- 30.11.1925
 - 4- Milletlerarası Takvim ve Saatin, Yeni Rakamların ve Ölçülerin Kabulü 26.12.1925-1931
 - 5- Maarif Teşkilatı Kanunu- 2.3.1926
 - 6- Güzel Sanatlarda Yenilikler- 1924 -1938
 - 7- Yeni Türk Harflerinin kabulü- 1.11.1928**
 - 8- Millet Mekteplerinin Açılması- 24.11.1928:**
- Bu devrimlerden sonra Eğitim alanını izleyen diğer devrimler yapılmıştır.
- 9- Türk Tarih Kurumunun kurulması- 12.4.1931
 - 11- Türk Dil Kurumunun Kurulması- 12.7.1932
 - 12- Üniversite Reformu- 31.5.1933
 - 13- Köy Enstitülerinin Kurulması- 17.4. 1940 (1930 ‘ lu yıllarda Eğitimci yetiştirilmiştir) (Atatürk inkılapları, t.y.), (Atatürk net t.y.), (Erdem, 2008: 192).

Harf Devrimi ve Millet Mektepleri

Mustafa Kemal Atatürk; Tanzimattan bu yana tartışma konusu olan yazı ve dil konusuna özel bir önem vermiş, 1924 Yılından başlayarak eğitim alanında laiklik ilkesine uygun bir dizi cesur devrim ve yenilikler gerçekleştirilerek aslında Harf Devrimi için elverişli bir ortam sağlanmıştır.

1926 Yılındaki Bakü konferansından sonra gündeme gelen ve ülkede geniş yankı uyandıran Türkiye'de 'Latin harfleri kabul edilmeli mi, edilmemeli mi?' başlıklı araştırmadan ve komşu Azerbaycan'ın Latin Harflerine geçilmesi kararından sonra sonra ülkede 'harf ' konusundaki tartışmalar yeniden güncellik kazanmıştır (Ortaylı, 2020). Hüseyin Cahit (Yalçın), Falih Rıfkı (Atay), Yunus Nadi (Abalıoğlu), Mahmut Esat (Bozkurt), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Şükrü Saraçoğlu, Hüseyin Suphi (Tanrıöver) vb. aydınlar Latin Harflerine geçilmesini; Halit Ziya, Necip Asım, Kazım Karabekir, Fuat Köprülü vb. aydınlar ise Arap alfabesi ile devam edilmesini savunmuşlar ve her iki taraf ta gazetelerde iddialarını sürdürmüşlerdir (Duran, Tangülü, 2018, 128-9).

Latin Alfabetini savunanların gerekçeleri:

1. Halka daha kolay okuma- yazma öğretecek bir yazı sistemini kabul etmek,
2. Türkçenin zenginliğini ve canlılığını geliştirmek ve ilerletmek,
3. Uygur uluslarla iletişim kurmak (Duran, Tangülü, 2018: 132).

Latin Alfabetine karşı çıkanların gerekçeleri:

- 1.Latin Harfleri Türkçe yazmayı kolaylaştırmayacak, zorlaştıracaktır,
2. Latin Harfleri kültür mirasımızla bağları koparacaktır (Dinsel bağlar ön plandadır),
- 3.Okuma yazma oranlarını daha da düşürecektir (Ortaylı, 2020).

Türkiye Cumhuriyeti'nde Tanzimattan bu yana süregelen 'Harf ' konusundaki tartışmaların ilk resmi uygulaması 20 Mayıs 1928'de 'Latin Rakamlarının Alınmasının' yasalaşması olup, bu Yasaya uygun olarak, Meclis'te 'Alfabe' konusunu incelemek, bu konuda çeşitli görüşleri tespit etmek ve görüş bildirmek için 10 Haziran 1928 'de ' Dil Kurulu' teşkil edilmiştir Kurul; 3 milletvekili; 3 maarif müfettişi ve 3 dilbilimci olmak üzere 9 kişiden oluşmakta idi. Daha sonra 5 üyenin katılımıyla Dil Kurulunun üye sayısı 14'e yükseldi. Bu Kurul Fransız, İngiliz, Alman, Macar gibi bir çok ülkenin alfabetini inceledi ve ilk toplantılarını 26 Haziran 1928 Yılında Atatürk Başkanlığında yaptılar (Kale, 1999: 823). Dil Kurulu biri Dilbilgisi Raporu, diğeri Alfabe Raporu olmak üzere iki rapor hazırlamış ve Ağustos 1928'de Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya sunmuştur. Kurul, 23 harfli Latin

alfabesini olduğu gibi kabul etmedi. Türkçenin özelliklerine uymayan ve Latin alfabesinde olan W, Q, X harflerini almaya uygun bulmayan Dil Kurulu, I, Ö, Ü gibi ünlüleri, Latin alfabesinde olmayan Ç, Ğ, İ ve Ş gibi ünsüzleri eklemeyi gerekli görmüştür. Böylece yeni Türk alfabesi 8'i ünlü, 21'i ünsüz olmak üzere 29 harften oluşan ve 19 Temmuzdaki toplantıda kesinleşen Türkçe Latin harflerine ‘ Türk Alfabesi ‘ adı verildi. Alfabe hazırlanırken yeni yazının fonetik olmasına ve uluslararası ses değerlerinin elden geldiğince korumasına çalışılmış, çift ya da üçlü seslere yer verilmemiş, her sese karşılık tek harf benimsenmiştir (Kale, 1999, s.823).

Atatürk, Yeni Türk Harflerine geçiş süresini sorduğunda Dil Kurulu Üyeleri ‘ 5-15 yıl cevabını vererek kademeli bir geçişi önermişlerdir’. Atatürk ‘ Ya üç ayda, ya da hiçbir zaman, gazetelerde yarım sütun eski yazı kalırsa herkes eski yazıyı okur, 5 yıl içinde harp vb. çıkarsa yeni harfler de unutulur’ yönünde cevap vererek ne kadar öngörülü olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur, 9 Ağustos’ta hemen devlet desteğini sağlatarak, ama fiili olarak Yeni Türk Harflerini halka öğretme seferberliğini başlatmıştır (Kale, 1999: 824).

9 Ağustos 1928 ‘in akşamı Mustafa Kemal Atatürk halka Büyük Devrimin müjdesini verdi : *“Sevgili baylar bayanlar, aranızda ne kadar mutlu olduğumu anlatamam. Duygularımı tek kelimeyle ifade edersem. Mutluyum, mutluyum, çok mutluyum. Bu durumun bana ilham verdiği hissini küçük notlarda tespit ettim. Bu insanların okuduklarını size okuyacağım.”* Paşa elindeki küçük notları bir gence verdikten sonra sözlerine şöyle devam etti: *“Vatandaşlar, bu notlar Türkçe harflerle yazılmış orijinal, hakiki Türkçe kelimelerdir. Kardeşimiz hemen okumaya çalıştı; ama okuyamadı. Biraz çalıştıktan sonra şüphesiz okuyabilir. Beş on gün içinde hepinizden öğrenmek isterim...”*

9 Ağustos 1928’de aslında ‘Harf Devrimi’ fiili olarak başlatılmış oldu. Ülkenin dört bir yanındaki aydınlar ve halk yeni harfleri öğrenmek ve öğretilmek, öğretmek için yarışa başladı, gazeteler Yeni Alfabeyi bastı, dersleri yayınladı, yeni Türkçe harfleri kullanarak 8-10 satırdan başlayarak yazılar yazdı ve gazeteler manşetlerini değiştirdiler. 11 Ağustos 1928 tarihinde Dolmabahçe Sarayı’nda yeni Türk Harfleriyle ilgili dersler vermeye başlandı. Birinci kursa Cumhurbaşkanlığı makam memurları ve bazı milletvekilleri katıldı. 25 Ağustos’ta milletvekillerinin katıldığı ikinci kursta da okuma çalışmaları yapıldı, 29 Ağustos’ta üçüncü kursa şair ve yazarlar katıldı (Turan, 2018: 390).

Atatürk; 26 Ağustos 1928 Günü yayınladığı bildirisinde ‘Bugün yeni Türk harfleriyle cehalete karşı açtığımız mücadelenin, yarın Millet için 26 Ağustos zaferinden daha yüksek ve geniş saadet neticeleri getireceğini muhakkak görüyorum’ diyordu (Kale, 1999: 825).

Yine meşhur Sarayburnu söylevinin hemen arkasından, düşüncelerini vatandaşlarla paylaşırken şunları söylüyordu: ‘Vatandaşlar yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz. Bütün Millete, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu Vatanperverlik ve Milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir Milletin, bir heyet-i içtimaiye'nin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez, bu ayıptır.

En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk Heyeti İçtimaiye'si yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz, yazısıyla ve kafasıyla bütün alem'i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir’ . Halk bu söylevle Yeni Türk Harflerini öğrenmeyi cehaleten kurtulmanın bir fırsatı bilerek bu devrime coşku ile katılmıştır (Kale, 1999: 826) .

Mustafa Kemal Paşa, 23 Ağustos - 20 Eylül tarihleri arasında çeşitli şehirlere geziler düzenlemiş, Yeni Türk Harflerinin halka öğretilmesi için ‘Başöğretmen’ olarak bu illerde halka açık ‘Alfabe’ dersleri vermiştir. Devlet dairelerinde, Türk Ocaklarında, hapisanelerde kurslar açıldı, 5000 öğretmen Yeni Alfabeyle öğrenerek bu kurslarda görev aldılar, okul kitapları Yeni Alfabeyle basılarak okullara dağıtıldı, Türkiye adeta okul haline geldi (Turan, 2018: 391)

Harf Devrimi Ağustos 1928’den itibaren devlet desteğinde fiili olarak başlatılmıştır. Özellikle Milletvekillerinin Dolmabahçe’de kısa sürede Yeni Türk Alfabetesini öğrenmiş olmaları Meclis’e gelecek olan ilgili yasaya olumlu yönde oy kullanmalarını sağlamıştır. Nihayet 1 Kasım 1928 ‘de Latin Alfabetesinden alınan harfleri, Türk dilinin özelliklerini belirten işaretlere yer vererek, 29 Harf ile "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun " 1353 Sayı ile Meclisin onayına sunulmuş ve önceden karşı çıkan milletvekilleri de dahil olmak üzere tüm Milletvekillerinin oybirliği ile kabul edilerek yasallık kazanmıştır. Yazı dilinde kullanılan Arap Alfabeti Harflerinin yerine Türk Alfabeti Harflerinin alınmasını ifade eden ‘ Harf Devrimi’ yapılmıştır (Turan, 2018: 391).

11 Maddeden oluşan ‘Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun’ da diğer maddeler ‘Yeni Türk Harflerinin ‘ süratle devlet işleri ve halk arasında kullanılmasına yöneliktir. Örneğin; 1 Kasım 1928’den sonra devlet dairelerindeki tüm yazı işlerinin, dilekçelerin yeni harflerle yapılması; gazetelerin, dergilerin, panoların vb. 1 Aralık 1928 den itibaren yeni harflerle basılması; kitapların Ocak 1929’dan itibaren yeni harflerle basılması

gibi kararlarla her alanda kısa geçiş süreleri verilerek Yeni Türk Harfleri yasal olarak ta ülkede uygulanmaya başlamıştır (Turan, 2018: 392).

Millet Mektepleri

Okullarda dersler Yeni Türk Harfleriyle verilecekti. Ancak başlangıçta bu ğretim süreci bir teşkilat tarafından yürütülmediği için disiplinsiz bir uygulama ortamı oluşmuştu. Harf Devrimi yapılırken bu konu hükümet programına girmiş ve bu fikir ve çabalar sonucunda 24 Kasım 1928 tarihinde Millet Mektepleri Teşkilatı'nın kurulmasına karar verilmiştir (Kale, 1999: 826).

24 Kasım 1928'de yürürlüğe giren Millet Mektepleri Teşkilatı Yönetmeliği'nden 15 bin nüsha bastırılarak yurdun dört bir yanına gönderilmiş ve bu Yönetmelik valiler, kaymakamlar ve eğitim müdürleri tarafından okunarak hemen uygulanmaya başlanmıştır. Millet Mekteplerinin amacı olarak, Yönetmeliğin ilk başlığında ' Türkiye halkını okuma-yazma becerisine kavuşturmak, temel anlatım bilgisini kazandırmak' olarak tanımlanmıştır, Yani Millet Mektepleri 'Yeni Türk Harflerinin halka öğretildiği mekteplerdir. (Duran, Tangülü, 2018 : 135).

Millet Mekteplerinin Başkanı, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk yeni Türk Harflerini bizzat kendisi tebeşir ile tahta başına geçerek halka öğretmeye başlamıştır. Bu nedenle kendisine 'Başöğretmen' ünvanı verilmiştir. 1981 Yılından bu yana 24 Kasım tarihleri Türkiye'de ' Öğretmenler Günü' olarak kabul edilmiş ve kutlanmaya devam etmektedir (Işık, 2020: 193) .

Millet Mekteplerinde 16- 45 Yaş arasındaki vatandaşların devam etmesi hedeflenmiş, sabit, gezici ve özel olmak üzere üç tipte uygulanmakta olup, her biri kendi içinde (A) hiç okuma yazma bilmeyenler ve (B) okuma yazma öğrenmiş olanlar olmak üzere 2 tip dersliğe ayrılmış idi. Ayrıca derslikler erkek, kadın ve karma olarak ta ayrılıyordu. 1929 Yönetmeliğine göre, bunlara ek olarak Köy Yatı Dershaneleri ve Halk Okuma Odalarının açılması da öngörülmüştür.

Millet Mektepleri:

1. Sabit Millet Mektepleri: Genellikle okul olan yerlerde açılan eğitim kurumları olup, 1929 yılından itibaren buralarda açılan (A) ve (B) dersliklerinde öğrenim süresi dört ay olarak belirlenmiştir.
2. Gezici Millet Mektepleri: Okulu olmayan köylerde yalnızca bir dönem için açılan ve dersleri, Sabit Millet Mekteplerindeki gibi olan mekteplerdir.

3-Özel Millet Mektepleri: Devlet Kuruluşları, Belediyeler, Tekel Müdürlükleri, Bankalar, Demiryolu ve Liman İdareleri, Hapishaneler vb., en az yirmi memur, işçi veya rençber çalıştıran fabrika, iş adamı ve çiftlik sahiplerinin bu kişilere okuma-yazma öğretmeleri zorunluluğu getirilmiştir. Bu özel uygulanan dersler de Sabit Millet Mekteplerinde olduğu gibidir.

4. Köy Yatı Dershaneleri: Okulu olmayan köylerde yaşayan 12-18 yaşları arasındaki yoksul köy çocuklarını okutmak ve aydın birer insan olarak yetiştirmek amacıyla, il ve ilçe merkezlerinde açılması planlanmıştır. Bu okullardan 1930 yılında 8 adet açılmıştır. Bu okullar, daha sonra açılacak olan Köy Enstitülerinin de habercisi olmuştur.

5. Halk Okuma Odaları: 1930 yılında açılmasına başlanan bu odaların amacı; okuma-yazmayı öğrenmiş olan vatandaşlara okuma-yazmayı sevdirmek, yetişkinlerin ilgilendikleri konularda bilgi sahibi yapılmaları idi. Bu odalardan 1933 yılına kadar 119'u kentlerde, 659'u da köylerde olmak üzere, toplam 778 adet açılmıştır. Buralara 51294'ü erkek, 5885'i kadın olmak üzere, 57179 kişi devam etmiştir. Bu odalar Millet Mekteplerinin bir yan kuruluşu olarak kabul edilebilir (Albayrak, 1994: 475- 477).

Millet mekteplerinde yetişkinlerin günlük yaşamlarında en çok yararlanabilecekleri Okuma-Yazma Dersleri, Hesap ve Ölçüler Dersleri, Sağlık Bilgileri, Yurt Bilgileri dersleri verilmektedir. Atatürk'ün gerçekleştirdiği tüm eğitim devrimlerinde 'Ulusal bilinci aşlamak, Cumhuriyet ve Devrimlere bağlı aydın düşünceli insanlar yetiştirmek' hedefinin olduğu görülmektedir (Albayrak, 1994: 478).

1931 Yılı Mayıs'ından itibaren Millet Mekteplerine devam etmeyenlerin köy ve mahalle kurulları, devlet kuruluşları vb. görev alamayacakları belirtilmiştir. Millet Mekteplerine devam edenlerin Halk Dershanelerine, sanat kurslarına vb. öncelikle alınması karara bağlanmıştır. Derslere devam etmeyenlerden 5-60 lira arasında değişen miktarda para cezası alınması da kabul edilmiştir. Bu bilgilerden de kolaylıkla anlaşılacağı gibi, Millet Mekteplerine halkın devamını sağlamak için, her türlü özendirici önlemler alınmış, ceza da caydırıcı bir uygulama olarak konulmuştur (Albayrak, 1994: 479).

1 Kasım 1928 Yılında 'Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun' ve 24 Kasım'da Millet Mektepleri Teşkilatı Yönetmeliği'nin kabul edilmesinden sonra 1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mektepleri resmen açılmıştır. Türk tarihinde tam anlamıyla bir 'Eğitim Seferberliği' diye nitelendirebileceğimiz bu dersliklerden bir gün içinde, yalnızca İstanbul'da 2500 adet derslik açılmış ve aynı gün 1208 derslikte eğitim çalışmalarına

başlanmıştır. Bu arada, yeni harfler ve Millet Mektepleri konusunda büyük çabalar harcayan genç ve idealist Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in 1 Ocak 1929 da aniden ölümü büyük üzüntü yaratmıştır (Albayrak, 1994: 480) .

1928 -1935 Yılları Arasında A ve B Dersliklerine Katılan, Belge Alan Vatandaşlar ve Başarı Oranları Tablo1'de gösterilmiştir.

1928 -1935 Yılları Arasında A Grubu Dersliklere Katılan, Belge Alan 16-45 Yaş Arasındaki Vatandaşlar ve Başarı Oranları

	A Derslik	Devam eden	Belge Alan	Başarı Oranı %
Kent + Köyler	48993 35957 Erkek 12853 Kadın 165 Karma	2105892 1376074 Erkek 729818 Kadın	970140 684561 Erkek 285579 Kadın	
Özel			116019 93631 Erkek 22388 Kadın	
Toplam	48993 (Kent+köy)	2105892 (Kent+köy)	1086159 (Kent+köy+özel)	51,5

(Albayrak, 1994: 480-1)

1928 -1935 Yılları Arasında B Grubu Dersliklere Katılan, Belge Alan 16-45 Yaş arası Vatandaşlar ve Başarı Oranları

	B Derslik	Devam eden	Belge Alan	Başarı Oranı %
Kent + Köyler	11380 9080 Erkek 2222 Kadın 78 Karma	380953 266989 Erkek 107964 Kadın	240982 174202 Erkek 65880 Kadın	
Özel			27114 23787 Erkek 3327 Kadın	
Toplam	11380 (Kent+köy)	380953 (Kent+köy)	268096 (Kent+köy+özel)	70.3

(Albayrak, 1994: 481-2)

1935 Yılında ;

Köy+Kent Toplamında (A+B) Derslik Sayısı: 60 373 ;

Köy+Kent Toplamında (A+B) devam eden kişi sayısı : 2 486 845 ‘dır.

Hiç okuma yazma bilmeyerek (A) dersliklerine katılanların sayısının, önceden okuma yazma bilerek (B) dersliklerine katılanların sayısından yaklaşık 5 kat fazla olduğu görülmekte, fakat (B) grubuna katılanların başarı oranlarının (%70,3), (A) Grubuna katılanların başarı oranlarından (%51,5) daha yüksek olduğu görülmektedir.

1927 Yılında Türkiye’de okur-yazarlık oranı % 8,6 iken (Bursalı, 2020), bu çalışmalar sonucunda, 1935 yılında % 20.4’e yükselmiştir. 1927 yılında erkeklerde okur-yazarlık oranı % 13, kadınlarda % 4 iken, bu oranlar 1935 yılında erkeklerde % 29.3’e, kadınlarda ise % 10.5’e çıkmıştır. Bu oranlardan 1928-35 öğretim dönemlerinde ilkokulları bitiren öğrencilerin % 1.3’tür oranı düşüldükten sonra, Millet Mekteplerinin çalışmaları sonucunda halkta 19.1’lik okur yazar oranı sağlanabilmiştir. Bu ise, Türkiye’de okur-yazar oranının yılda ortalama olarak % 2.7 yükseltildiği anlamına gelmektedir.

Dünya ekonomik bunalımı sırasında, Türkiye’de de yaşanan önemli ekonomik sorunlar, öte yandan Millet Mekteplerinin 1932 yılında çalışmalarına başlayan Halkevlerinin altıncı şubesi olan “Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi” ne bırakılması ile Millet Mektepleri Yönetmeliğinde ulaşılmak istenen amaca ulaşamadığı görülmektedir (Albayrak, 1994: 482).

Millet Mekteplerine 1928-1935 yılları arasında 16-45 yaş arası yaklaşık 2,5 milyon kişi Millet Mekteplerine devam etmiştir ki, 1927 Nüfus sayımına göre yaklaşık 13 milyon olan nüfusun yaklaşık %20 sine tekabül etmektedir. Başka bir deyişle, % 8,6 ‘larda olan okuryazarlık oranı % 19,1 oranına yükseltilmiştir.

Bu gelişmeler, yeni kurulan; aynı anda sosyal, siyasal, ekonomik sorunlarla karşı karşıya olan Türkiye Cumhuriyeti için çok önemli gelişmelerdir.

Sonuç:

Arap harfleri ile ilgili sorunlar ve onu değiştirmek için ilk girişim 1860’lı yılların başında Münif Paşa tarafından başlatılmış, bu konudaki öneri, tartışma ve çabalar Türkiye Cumhuriyeti’nde de devam etmiş, Atatürk’ün 1919 Yılında ‘ Latin Harflerine geçilecek’ öngörüsüne paralel olarak 1928 Yılına kadar Harf Devriminin yapılabilmesi için gerekli olan devrimler tamamlanmıştır. 1928 Yılında ‘Yeni Türk Harfleri ‘ konusu Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde gündeme alınmış, ilgili komisyonlar kurularak Latin Harflerinin Türkçeye

uygun hale getirilmesi için çalışma başlatılmıştır, öncelikle Devlet Yetkilileri tarafından öğrenilen Yeni Türk Harfleri, daha sonra 1928 Ağustos- Kasım arasında fiili olarak halka öğretilmeye başlanmış, 1 Kasım 1928 Yılında ‘Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında 1353 Sayılı Kanunla’ 29 Harf olarak hukuken kabul edilmiştir.

Türkler 8. Yüzyılda Müslümanlığı kabul etmişler, daha sonraki dönemlerde Selçuklu, Anadolu Selçuklu Devleti, Osmanlı İmparatorlukları dönemlerinde Arap Alfabetini kullanmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti’nde 1 Kasım 1928 ‘ de Yeni Türk Harflerinin kabulü ile yaklaşık 1200 yıldır uygulanan, Türkçe’ye uygun olmayan Arap Alfabeti’nin kullanımı sona ermiş, Türkçe daha kolay yazılır, okunur, anlaşılır hale gelmiştir. Bu nedenle ‘Harf Devrimi’ Türkiye Cumhuriyeti’nin gerçekleştirdiği en köklü devrimlerden biridir. Mustafa Kemal Atatürk’ün bu konudaki vizyonunun, bilgisinin, stratejik dehasının yol gösterici olduğu görülmektedir.

Yeni Türk Harfleri’nin kolay öğrenilmesi nedeniyle, halkın kısa sürede okuryazar hale getirilmesi yönünde önemli bir adım atılmış; Türk halkına dil-alfabe birliği ile millî bir kimlik verme konusunda önemli bir temel eklenmiş; muasır medeniyet olan Batı Medeniyetine ulaşma yolu açılmış; dil konusunda yeni Türkçe kelimelerin kazandırılması daha olanaklı hale gelmiştir.

‘Millet Mektepleri ‘ 24 Kasım 1928 Yönergesiyle kurulmuş olup, Yeni Türk Harflerinin halka öğretilmesi, kısa sürede okuryazarlık oranının yükselmesinde temel teşkil etmiştir. Osmanlı Döneminde Arap Harfleri ile ulaşılan % 8,61 oranındaki okur yazarlık oranının , Türkiye Cumhuriyeti’nde 1935 yılında %19,1 ‘lere çıkabilmesi Harf Devriminin başarılı olduğunun bir göstergesidir.

Atatürk, Yeni Türk Harflerinin öğretilmesinde büyük anlam ve önem taşıyan Millet Mektepleri Başöğretmenliğini kabul etmiş (1928), 1981 Yılından itibaren her yıl ‘24 Kasım Ülkemizde Öğretmenler Günü’ olarak kabul edilmiştir. Atatürk öğretmene ve eğitime verdiği önemi aşağıdaki özdeyişlerle ifade etmiştir:

- Eğitimdir ki ulusu özgür; şanlı ve yüksek bir toplum olarak yaşatır..(1924)
- Öğretmenler sizin başarınız Cumhuriyet'in başarısı olacaktır...(1924)
- Öğretmenler! Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister...(1924)
- Benim asıl kişiliğim (niteliğim) öğretmenliğimdir. Ben milletimin öğretmeniyim...(1936)

Öğretmenlerimiz; ‘Cumhuriyetimizin Aydınlanma Sürecindeki Eğitim Görevlisi olarak’ en büyük emek, çaba, özveri gösteren değerlerimizdir. 24 Kasım Öğretmenler Günü; öğretmenlerimizi yılda sadece 1 gün hatırlayacağımız gün değildir, Osmanlı eğitim sisteminden sonra geçilen çağdaş, laik, milli, karma, bilimsel eğitimin; 1200 yıldan sonra kabul edilen Yeni Türk Harfleri’nin, Millet Mekteplerinin uygulayıcıları olduklarını bilerek, hatırlayarak kıymetlerini daha iyi anladığımız bir gündür ve Atatürk’ün Öğretmenlerimize armağanıdır. Tüm Öğretmenlerimizin ‘ Öğretmenler Günü’ Kutlu Olsun ...

Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk yeni Türk Harflerini halka öğretiyor.

Kaynaklar

- Bursalı, O. (2019). Osmanlıda okuma yazma bilenlerin sayısı çok muydu?, Yeniçağ Gazetesi, 14 Kasım. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/orhan-bursali/osmanlida-okuma-yazma-bilenlerin-sayisi-cok-muydu-1701918>
- Tarihçi. (2018). Osmanlı Devletinde Eğitim Sistemi hakkında bilgi, Erişim Adresi : <https://www.osmanlidevleti.gen.tr/osmanli-devletinde-egitim-sistemi-hakkinda-bilgi/>
- Güray, Ş. ve Duran, A.(2020) Tanzimat Dönemi Eğitimin Durumu ve Dönemin Bir Değerlendirilmesi, Sosyal Bilimler Dergisi / Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(4), 507-522. Doi Numarası:<http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.41479>
https://www.researchgate.net/publication/339734188_TANZIMAT_DONEMI_EGITIMIN_DURUM_U_VE_DONEMIN_BIR_DEGERLENDIRILMESI
- Eğitim İş. (2013). Öğretmen Okullarının Kuruluşununun 165. Yılı Kutluyoruz, Erişim Adresi: <https://www.egitimis.org.tr/guncel/sendika-haberleri/ogretmen-okullarinin-kurulusunun-165-yilini-kutluyoruz-9/>
- Gülcü, N.(2018). 19. Yüzyılda Askeri Okullar ve Askeri Eğitim Sistemi, Akdeniz Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3,104-111.
- Özyurt, C. (2004). Osmanlı'da Resmi Ulusçuluk ve Dil Politikası, Selçuk İletişim, 3(3),155-165.
- Turan, E.T. (2018). “Mustafa Kemal Paşa ve Harf İnkılabı”, Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Yıl. 3, Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı, 380- 397.
- Duran, A., Tangülü , Z. (2018). Implementation of Alphabet and Language Revolution and It's Potential Impacts in Historical Process, ,126-138. Erişim Adresi: <https://www.researchgate.net/publication/330204628>
- Mert, Ö. (2017). Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XVII/34 Bahar, 191-214.
- Ortaylı, İ. (2020). İlber Ortaylı Osmanlı'nın gizli kalmış gerçeğini açıkladı: Abdülhamit kimden izin alamadı?, Yeniçağ Gazetesi, Röportaj:Eray Özer, 6/7/2020. Erişim Adresi: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/ilber-ortayli-osmanlinin-gizli-kalmis-gercegini-acikladi-abdulhamid-kimden-izin-alamadi-287951h.htm>
- Ulu, C. (2014). Osmanlıda Alfabe Tartışmaları Ve Latin Alfabesinin Kabulü Sürecinde Mustafa Kemal'in Çıktığı Yurt Gezileri: Tekirdağ Örneği, 33 (55), 277-302. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tariharastirmalari/issue/47747/603112>
- Sarı, M.(2013) Yeni Türk Devletinin Maarif Vekaleti (Kuruluşu ve Çalışmaları 1920- 1923), Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, S. 54, Bahar 2013, s.169-194 .
- Erdem, A., R. (2011). ATATÜRK'ÜN EĞİTİM LİDERLİĞİNİN BAŞARISI: TÜRK EĞİTİM DEVRİMİ , BELGİ, 2 (Yaz 2011/II) , 163-181.
- Atatürk İnkılapları, Erişim Adresi : <https://www.ataturkinkilaplari.com/>
- Atatük sitesi, Erişim Adresi : www.ataturk.net
- Erdem, C. (2008). CUMHURİYET YÖNETİMİNİN 1930'LU YILLARDA KÖYDE VE KÖYLÜLÜKTE “DÖNÜŞÜM”Ü GERÇEKLEŞTİRME İSTEĞİNİN BİR ARACI OLARAK “KÖY EĞİTİM KURSLARI” Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 3), 187-200.
- Kale, M. (1999). Harf Devrimi, ERDEM, 33, 811-831. Erişim Adresi: . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44371/548751>
- Işık, Y. (2020). MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN EĞİTİMCİ KİŞİLİĞİ VE “BAŞÖĞRETMEN” UNVANI, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 7(1), 173-196. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/958685>
- Albayrak, M. (1994). Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 10(29), 471-483. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/55433/759842>